

Εκπαιδευτικό υλικό με την αξιοποίηση των ΤΠΕ για εξ αποστάσεως και συμβατική εκπαίδευση ενηλίκων με θέμα την ασφάλεια στο διαδίκτυο

Π. Βασάλα¹, Δ. Τσακιρίδου², Δ. Ανδρεάδου³

¹ ΣΕΠ στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, vasalap@otenet.gr

² Υπ. Δρ. ΑΠΘ, Εκπαιδύτρια Ενηλίκων, tsakiridoudo@edlit.auth.gr

³ Μ.Εδ. ΕΑΠ, Εκπαιδύτρια Ενηλίκων, andreadou@rhodes.aegean.gr

Περίληψη

Στην εργασία αυτή παρουσιάζεται το εκπαιδευτικό υλικό με θέμα: «Ασφάλεια στο διαδίκτυο¹» που δημιουργήθηκε κατά τη διάρκεια του προγράμματος δια βίου μάθησης/εκπαιδευτικές συμπράξεις GRUNDTVIG με τίτλο «Secure Internet and Secure Generations» (Αύγουστος 2009-Ιούλιος 2011). Το συγκεκριμένο υλικό είναι δυνατό να υλοποιηθεί στη συμβατική αλλά και στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση, στηρίζεται στη δημιουργική και κριτική αξιοποίηση των ΤΠΕ και απευθύνεται σε γονείς παιδιών σχολικής εκπαίδευσης. Αποτελείται από δραστηριότητες οι οποίες συγκροτούν 11 αυτοτελή φύλλα εργασίας, καθένα από τα οποία αναφέρεται σε ένα συγκεκριμένο θέμα. Ο κύριος στόχος των δραστηριοτήτων που προτείνονται είναι να επιτευχθεί, μέσω της βιωματικής και συνεργατικής μάθησης, η εξοικείωση των γονέων με θέματα ασφάλειας στο διαδίκτυο, ώστε να καταστούν ικανοί να προστατέψουν τα παιδιά τους από ενδεχόμενους διαδικτυακούς κινδύνους. Το υλικό μπορεί να αξιοποιηθεί σε επιμορφωτικά προγράμματα που απευθύνονται σε γονείς, π.χ. στο πρόγραμμα «ΣΧΟΛΕΣ ΓΟΝΕΩΝ» του Ιδρύματος Νεολαίας και Δια Βίου Μάθησης (Ι.ΝΕ.ΔΙ.ΒΙ.Μ.) και συγκεκριμένα στο πλαίσιο θεματικών ενοτήτων σχετικά με την ασφαλή χρήση του Διαδικτύου.

Λέξεις κλειδιά: εκπαίδευση ενηλίκων, εξ αποστάσεως εκπαίδευση, ασφάλεια στο διαδίκτυο

1. Εισαγωγή

Η ασφάλεια στο διαδίκτυο είναι πλέον κάτι παραπάνω από απαραίτητη. Αν ληφθεί υπόψη πως ο αριθμός των ανήλικων παιδιών που κάνουν χρήση διάφορων υπηρεσιών του διαδικτύου αυξάνεται συνεχώς, τότε γίνεται κατανοητή η ανάγκη ενημέρωσης των γονέων/κηδεμόνων τους, προκειμένου να καταστούν ικανοί να τα προστατέψουν από τους διαδικτυακούς κινδύνους. Βέβαια, υπάρχει σχετική κοινοτική νομοθεσία (ΕΚ, 1999; ΕΚ, 2005; ΕΚ, 2008), όπως και αρκετοί έγκυροι ελληνικοί δικτυακοί τόποι που προσφέρουν ενημέρωση για την ασφάλεια στο διαδίκτυο

¹ Ο ακριβής τίτλος του υλικού είναι: «Ασφάλεια στο διαδίκτυο. Εκπαιδευτικό υλικό για γονείς μαθητών σχολικής εκπαίδευσης». Συγγραφείς του υλικού ήταν η Δόμνα Τσακιρίδου, Δέσποινα Ανδρεάδου και Αικατερίνη Γεωργαντή. Ο σχεδιασμός και η επιμέλεια του υλικού έγινε από την Παρασκευή Βασάλα.

Α. Λαδιάς, Α. Μικρόπουλος, Χ. Παναγιωτακόπουλος, Φ. Παρασκευά, Π. Πιντέλας, Π. Πολίτης, Σ. Ρεπάλης, Δ. Σάμψων, Ν. Φαχαντίδης, Α. Χαλκίδης (επιμ.), Πρακτικά Εργασιών 3ου Πανελληνίου Συνεδρίου «Ένταξη των ΤΠΕ στην Εκπαιδευτική Διαδικασία» της Ελληνικής Επιστημονικής Ένωσης ΤΠΕ στην Εκπαίδευση (ΕΤΠΕ), Τμήμα Ψηφιακών Συστημάτων, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Πειραιώς, 10-12 Μαΐου 2013

(<http://www.saferinternet.gr>; <http://www.safeline.gr>; <http://internet-safety.sch.gr>), αλλά, παρόλα αυτά, το ερευνητικό πεδίο καταδεικνύει πως οι γονείς συχνά δεν εκτιμούν σωστά το βαθμό κινδύνου που διατρέχουν τα παιδιά τους όταν επισκέπτονται το διαδίκτυο (Cho & Cheon, 2005), αλλά και τα παιδιά δεν έχουν την αίσθηση ότι απλές ενέργειες του διαδικτύου μπορούν να τους εκθέσουν σε μεγάλους κινδύνους (Κέκκερης & Δέλλας, 2005).

Δημιουργήσαμε το εκπαιδευτικό υλικό που περιγράφεται στη συνέχεια, θεωρώντας πως η προσπάθεια ενημέρωσης των γονέων για την ασφάλεια στο διαδίκτυο, -με τη συνδρομή των ΤΠΕ-, μέσα από προγράμματα εκπαίδευσης ενηλίκων, συμβατικής ή εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, θα βοηθούσε σημαντικότερα στην ενεργοποίησή τους και θα τους κατασττούσε ικανούς στο να προστατεύσουν τα παιδιά τους από τους κινδύνους του διαδικτύου. Άλλωστε, οι ΤΠΕ συμβάλλουν στη βελτίωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Αν οι γονείς βιώσουν ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα αξιοποιώντας τα νέα μέσα, θα μπορέσουν να τα χρησιμοποιήσουν και στο σπίτι τους μαζί με τα παιδιά τους. Οι μαθητές της σχολικής εκπαίδευσης συνήθως έχουν θετική στάση απέναντι στις ΤΠΕ, αφού γίνονται περισσότερο ενεργητικοί (Loveless 1995; Γιαννακοπούλου 1994; Τσολακίδης 1998; Κούτρα 1998).

Το εκπαιδευτικό υλικό έχει διαμορφωθεί στο πλαίσιο των αρχών της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, δηλαδή καθοδηγεί τους εκπαιδευόμενους στη μελέτη τους, προάγει την αλληλεπίδραση, επεξηγεί δύσκολα σημεία και έννοιες, εμπεριέχει απαντήσεις στις δραστηριότητες, αξιολογεί και ενημερώνει τον εκπαιδευόμενο για την πρόοδό του και επίσης τον εμπυγχώνει και τον ενθαρρύνει να συνεχίσει, του επιτρέπει να επιλέγει τον τόπο και το χρόνο, καθώς και το ρυθμό της μελέτης του. Επίσης καλύπτει επαρκώς και σφαιρικά το γνωστικό αντικείμενο στο οποίο αναφέρεται και η εμφάνισή του δεν αποθαρρύνει τον εκπαιδευόμενο (Λιοναράκης 2004; Ματραλής 1998). Επιπλέον το υλικό είναι σύμφωνο με τις αρχές εκπαίδευσης ενηλίκων, καθώς προάγει τη βιωματική και συνεργατική μάθηση (Κόκκος 2005).

2. Πληροφορίες για το εκπαιδευτικό υλικό

Το υλικό προορίζεται για ενήλικες και δη γονείς παιδιών σχολικής εκπαίδευσης, οι οποίοι, μέσα από την παρακολούθηση ενός δια ζώσης ή εξ αποστάσεως εκπαίδευσης προγράμματος, επιθυμούν να λάβουν γνώσεις σχετικά με την προστασία των παιδιών τους από τους κινδύνους που τα απειλούν στο διαδίκτυο. Μπορεί να αξιοποιηθεί σε επιμορφωτικά προγράμματα που απευθύνονται σε γονείς, π.χ. στο πρόγραμμα «ΣΧΟΛΕΣ ΓΟΝΕΩΝ» του Ιδρύματος Νεολαίας και Δια Βίου Μάθησης (Ι.ΝΕ.ΔΙ.ΒΙ.Μ.) και συγκεκριμένα στο πλαίσιο θεματικών ενοτήτων σχετικά με την ασφαλή χρήση του Διαδικτύου.

Αποτελείται από ένδεκα φύλλα εργασίας καθένα από τα οποία αναφέρεται σε ένα συγκεκριμένο θέμα. Ο βασικός στόχος, μετά την υλοποίηση όλων των φύλλων εργασίας, είναι η όσο το δυνατό πιο σφαιρική ενημέρωση των γονέων για την προστασία των παιδιών τους από τους διαδικτυακούς κινδύνους. Οι γονείς

χωρίζονται σε ομάδες και αναλαμβάνουν να υλοποιήσουν τα φύλλα εργασίας που τους δίνονται.

Σε περίπτωση που το πρόγραμμα γίνεται εξ αποστάσεως χρησιμοποιείται μία ηλεκτρονική πλατφόρμα, (π.χ. moodle), ή ένα συνεργατικό περιβάλλον από τα πολλά που διατίθενται δωρεάν στο διαδίκτυο, (π.χ. περιβάλλον wiki). Το κάθε φύλλο εργασίας υπολογίζεται πως χρειάζεται περίπου 90 λεπτά για να υλοποιηθεί. Ο χρόνος που θα διατεθεί συνολικά για την επεξεργασία όλου του υλικού μπορεί να προσαρμοστεί ανάλογα με τις ανάγκες και το περιεχόμενο του προγράμματος.

Απαραίτητη προϋπόθεση για την εφαρμογή των φύλλων εργασίας είναι οι προαπαιτούμενες γνώσεις των γονέων σε θέματα χρήσης βασικών προγραμμάτων επεξεργασίας κειμένου, παρουσιάσεων και διαδικτύου, καθώς και η ύπαρξη εργαστηρίου Η/Υ με σύνδεση στο διαδίκτυο, ή η ύπαρξη υπολογιστή με τις ανάλογες δυνατότητες στο σπίτι των γονέων (σε περίπτωση εξ αποστάσεως προγράμματος). Βέβαια, πριν την έναρξη των εργασιών, οι γονείς πρέπει να έρθουν σε επαφή με θέματα ασφαλούς αναζήτησης και ελέγχου αξιοπιστίας του διαδικτυακού υλικού, αλλά και με ζητήματα αναφοράς των πηγών τους.

Αξίζει να αναφερθεί ότι έχει ήδη προγραμματιστεί η διαζώσης και εξ αποστάσεως εφαρμογή του υλικού σε γονείς που φοιτούν σε Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας και επίσης σε εκείνους που συμμετέχουν σε προγράμματα των Κέντρων Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (Κ.Ε.Κ.) με σκοπό να ληφθεί η απαραίτητη ανατροφοδότηση.

3. Τα φύλλα εργασίας

Σε κάθε φύλλο εργασίας θίγονται αντιστοίχως τα παρακάτω θέματα, τα οποία καλύπτουν σφαιρικά το ζήτημα της ασφάλειας στο διαδίκτυο: Πνευματικά δικαιώματα στο διαδίκτυο, Κανόνες καλής συμπεριφοράς στο διαδίκτυο (netiquette), Θέματα δημιουργικής αξιοποίησης των εκπαιδευτικών πηγών του διαδικτύου, Επίσημοι δικτυακοί τόποι σχετικά με θέματα ασφάλειας στο διαδίκτυο, Προστασία προσωπικών δεδομένων των παιδιών που πλοηγούνται στο διαδίκτυο, Προστασία των παιδιών από παρενοχλήσεις αγνώστων μέσω του διαδικτύου, Προστασία των παιδιών από ανεπιθύμητα μηνύματα και ιούς, “Cyber Bullying” - Εκφοβισμός μέσω διαδικτύου, Θέματα εθισμού στο διαδίκτυο, Περιβάλλοντα κοινωνικής δικτύωσης, Διαδικτυακά παιχνίδια και κίνδυνοι. Οι στόχοι κάθε Φύλλου Εργασίας διαμορφώθηκαν έτσι ώστε οι εμπλεκόμενοι να αποκτούν γνώσεις, να αναπτύσσουν δεξιότητες και να διαμορφώνουν στάσεις. Οι δραστηριότητες κάθε φύλλου εργασίας είναι σύντομες και ευέλικτες και βεβαίως εγείρουν και κινητοποιούν το ενδιαφέρον των εμπλεκόμενων (Βασάλα & Παπαβασιλείου, 2011).

Κάθε φύλλο εργασίας περιέχει κατάλληλα σχεδιασμένες δραστηριότητες και προτείνουν την περιήγηση σε εγκεκριμένους δικτυακούς τόπους σχετικούς με θέματα ασφάλειας στο διαδίκτυο. Επιπροσθέτως, για την υλοποίηση των δραστηριοτήτων υιοθετούνται οι αρχές της σύγχρονης παιδαγωγικής. Χρησιμοποιούνται συμμετοχικές

διδασκτικές τεχνικές που εξασφαλίζουν την ενεργό συμμετοχή στη μάθηση και προάγουν την αλληλεπίδραση, όπως είναι η συζήτηση, η ομαδική εργασία, το παιχνίδι ρόλων κτλ (Βασάλα & Ανδρεάδου, 2007). Σε ό,τι αφορά την αξιοποίηση των ΤΠΕ ελήφθη μέριμνα ώστε οι δραστηριότητες να στοχεύουν στον ψηφιακό και κριτικό γραμματισμό των συμμετεχόντων. Μέσα από την αναζήτηση διαδικτυακού υλικού, τη συλλογή δεδομένων, τις αναλύσεις, τις συγκρίσεις, την ανάρτηση του υλικού, το σχολιασμό του από όλες τις ομάδες καλλιεργείται η κριτική σκέψη και προάγεται η ομαδοσυνεργατική μάθηση (Κουτσογιάννης 2011α; Κουτσογιάννης 2011β).

Παρακάτω, παρουσιάζονται ενδεικτικά οι στόχοι και οι προτεινόμενες δραστηριότητες δύο Φύλλων Εργασίας.

3.1 Φύλλο εργασίας με τίτλο: «Επίσημοι δικτυακοί τόποι σχετικά με θέματα ασφάλειας στο διαδίκτυο»

Στόχοι

- Να ενημερωθείτε για τους επίσημους δικτυακούς τόπους που παρέχουν πληροφορίες και ενημερωτικό υλικό για θέματα ασφάλειας του διαδικτύου.
- Να γνωρίσετε τα αποτελέσματα των ερευνών που διεξήχθησαν εντός και εκτός Ελλάδας για το συγκεκριμένο θέμα.
- Να γνωρίσετε την Ελληνική Ανοικτή Γραμμή για το παράνομο περιεχόμενο στο Διαδίκτυο, για να τη χρησιμοποιείτε όποτε χρειαστεί.
- Να ακολουθήσετε τις συμβουλές που προτείνονται, προκειμένου να επιτύχετε την ασφαλή πλοήγηση των παιδιών σας στο διαδίκτυο.
- Να αποκτήσετε θετική στάση απέναντι στην εκστρατεία ενημέρωσης ασφαλούς χρήσης του διαδικτύου.
- Να προσαρμοστείτε στα νέα δεδομένα, συνειδητοποιώντας τις διαστάσεις των κινδύνων που υπάρχουν στο διαδίκτυο.

Δραστηριότητες

1. Χρησιμοποιώντας μηχανές αναζήτησης (π.χ. <http://www.google.com>), αναζητήστε τους επίσημους ελληνικούς δικτυακούς τόπους ενημέρωσης για θέματα ασφάλειας του διαδικτύου. Προτείνονται οι ακόλουθες ηλεκτρονικές διευθύνσεις:

<http://www.saferinternet.gr>, <http://www.safeline.gr>, <http://internet-safety.sch.gr>

Κάντε μία σύντομη παρουσίαση των συγκεκριμένων δικτυακών τόπων δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στη συμβολή τους για την ενημέρωση των γονέων σε θέματα ασφαλούς χρήσης του διαδικτύου.

2. Αναζητήστε τα αποτελέσματα ερευνών για θέματα ασφάλειας στο διαδίκτυο, τόσο στην Ελλάδα, όσο και σε άλλες χώρες.

α. Τι διαπιστώνετε για την κρισιμότητα του θέματος;

β. Πώς κρίνετε τα αποτελέσματα των ερευνών που έγιναν στη χώρα μας σε σχέση με την ενημέρωση γονέων και παιδιών για θέματα ασφάλειας του διαδικτύου;

3. Περιηγηθείτε στο δικτυακό τόπο της Ελληνικής Ανοικτής Γραμμής για το παράνομο περιεχόμενο στο Διαδίκτυο (<http://www.safeline.gr>), καθώς και της Γραμμής Βοήθειας του Ελληνικού Κέντρου Ασφαλούς Διαδικτύου «ΥΠΟΣΤΗΡΙΖΩ» (<http://saferinternet.gr/helpline>).

α. Πόσο σημαντικές θεωρείτε τις συγκεκριμένες ιστοσελίδες για τον περιορισμό του παράνομου περιεχομένου στο διαδίκτυο και γιατί;

β. Ποιες ενέργειες πιστεύετε πως πρέπει να γίνουν από πλευράς Επίσημων Φορέων για την ενημέρωση όσο το δυνατό μεγαλύτερου αριθμού γονέων.

4. Δημιουργήστε μία παρουσίαση, στην οποία θα αντλείτε υλικό από τις ιστοσελίδες που επισκεφθήκατε (αναφέροντας τις πηγές σας), με σκοπό τη δημιουργία ενός μίνι – οδηγού για γονείς σε θέματα ασφαλούς χρήσης του διαδικτύου.

5. Η κάθε ομάδα θα κάνει ένα παιχνίδι ρόλων. Δύο άτομα από κάθε ομάδα θα υποδύονται ένα γονέα και ένα παιδί, (διαφορετικής ηλικίας κάθε φορά). Σε όλες τις περιπτώσεις, ο γονιός θα προσπαθεί να κατατοπίσει το παιδί του για θέματα ασφάλειας στο διαδίκτυο, ξεναγώντας το στους επίσημους ενημερωτικούς κόμβους και συμβουλευόντάς το. Ο σκοπός είναι να φανεί ο τρόπος ενημέρωσης που αρμόζει στην ηλικιακή κατηγορία των παιδιών (παιδιά Δημοτικού, Γυμνασίου, έφηβοι).

3.2 Φύλλο εργασίας με τίτλο: «Προστασία των παιδιών από παρενοχλήσεις αγνώστων μέσω του διαδικτύου»

Στόχοι

- Να ενημερωθείτε για τους επίσημους δικτυακούς τόπους που παρέχουν πληροφορίες και ενημερωτικό υλικό για θέματα παρενόχλησης των παιδιών από αγνώστους στο διαδίκτυο.
- Να γνωρίσετε την έννοια των ανοικτών δωματίων επικοινωνίας (chat rooms) στο διαδίκτυο, καθώς και τους κινδύνους που μπορεί να κρύβουν αναφορικά με την παρενόχληση των παιδιών σας από αγνώστους.
- Να καταστείτε ικανοί στο να ενημερώνετε σωστά τα παιδιά σας, ώστε να μην πέσουν θύματα παρενόχλησης αγνώστων στο διαδίκτυο.
- Να ακολουθήσετε τις συμβουλές που προτείνονται στους σχετικούς δικτυακούς τόπους που θα επισκεφθείτε, για να αντιμετωπίσετε με ψυχραιμία και ωριμότητα το θέμα χωρίς να πανικοβληθείτε.
- Να προσαρμοστείτε στα σύγχρονα δεδομένα, συνειδητοποιώντας την κρισιμότητα του προβλήματος, προσπαθώντας να συμβάλετε όσο γίνεται στην προστασία των παιδιών σας.

Δραστηριότητες

1. Χρησιμοποιώντας μηχανές αναζήτησης (π.χ. <http://www.google.com>), αναζητήστε τους επίσημους ελληνικούς δικτυακούς τόπους ενημέρωσης για θέματα προστασίας των παιδιών από παρενοχλήσεις αγνώστων στο διαδίκτυο. Προτείνονται οι σχετικές ηλεκτρονικές διευθύνσεις της Ελληνικής Αστυνομίας:

<http://www.policenet.gr/portal/ext/prostasia-paidion.html>

Κάντε μία σύντομη παρουσίαση των ευρημάτων σας.

2. Επισκεφθείτε τον ενημερωτικό κόμβο του Πανελληνίου Σχολικού Δικτύου για την ασφάλεια στο διαδίκτυο: <http://blogs.sch.gr/internet-safety/> Μεταφορτώστε στον υπολογιστή σας τους συνοπτικούς οδηγούς για εκπαιδευτικούς και μαθητές για θέματα ασφαλούς χρήσης του διαδικτύου.

α. Κρατήστε σημειώσεις και κάντε μία σύντομη παρουσίαση των οδηγιών αυτών.

β. Ποιες πληροφορίες συλλέξατε από τους παραπάνω συνοπτικούς οδηγούς σχετικά με το φλέγον ζήτημα της προστασίας των παιδιών από παρενοχλήσεις αγνώστων στο διαδίκτυο;

3. Κάντε τη δική σας αναζήτηση σχετικά με τη λειτουργία των ανοικτών δωματίων επικοινωνίας (chat rooms) στο διαδίκτυο, επισημαίνοντας παράλληλα τους κινδύνους που μπορεί να κρύβουν σε ό,τι αφορά την παρενόχληση των παιδιών σας από αγνώστους. Μπορείτε να κάνετε και αναζήτηση σχετικών video.

α. Παρουσιάστε τις πληροφορίες που βρήκατε.

β. Ειδικότερα, επισκεφθείτε το δικτυακό τόπο της Ελληνικής Εταιρίας Ενημέρωσης Γονέων <http://www.parents.gr> και πατήστε πάνω στον υπερσύνδεσμο «υγεία και ασφάλεια». Διαβάστε τα άρθρα που αφορούν στο θέμα του φύλλου εργασίας και ειδικότερα δώστε προσοχή στο άρθρο που βρίσκεται σ' αυτήν τη διεύθυνση: <http://www.parents.gr/health/a278>. Έπειτα, κρατήστε σημειώσεις και παρουσιάστε στις άλλες ομάδες τα ευρήματά σας για το φαινόμενο «grooming» στα chat rooms.

4. Αξιοποιώντας τις πληροφορίες που συλλέξατε, δημιουργήστε μία παρουσίαση, όπου θα φιλοξενούνται συμβουλές προς τους γονείς σχετικά με το πώς θα μπορούσαν να προστατέψουν τα παιδιά τους από το ενδεχόμενο παρενόχλησης αγνώστων από το διαδίκτυο. Μην ξεχνάτε να αναφέρετε τις πηγές σας.

4. Συμπέρασμα

Στην εργασία αυτή παρουσιάστηκε το εκπαιδευτικό υλικό «Ασφάλεια στο διαδίκτυο», το οποίο δημιουργήθηκε το 2011 στο πλαίσιο του προγράμματος δια βίου μάθησης/εκπαιδευτικές συμπράξεις GRUNTDVIG «Secure Internet and Secure Generations». Απευθύνεται σε γονείς και είναι διαρθρωμένο με τρόπο που θα μπορούσε να αποτελέσει ένα σημαντικό εκπαιδευτικό εργαλείο στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση αλλά και στη συμβατική.

Ευχαριστίες

Το εκπαιδευτικό υλικό που παρουσιάστηκε δημιουργήθηκε στο πλαίσιο των εργασιών του προγράμματος δια βίου μάθησης/εκπαιδευτικές συμπράξεις GRUNTDVIG με τίτλο «Secure Internet and Secure Generations» (Αύγουστος 2009-Ιούλιος 2011), στο οποίο συμμετείχαν φορείς από Τουρκία /Sorgun Halk Egitim Merkezi ve Aksam Sanat Okulu (Project Leader), Τσεχία (ABS WYDA s.r.o.), Ελλάδα (Κέντρο Διά Βίου Μάθησης & Αειφόρου Ανάπτυξης), Ιταλία (European Pole

of Knowledge), Ισπανία (Asociacion La Tierra Verde) και Ρουμανία (School Inspectorate of Iasi County). Ευχαριστούμε θερμά το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών (IKY), Εθνική Μονάδα για το πρόγραμμα ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ για τη στήριξη που μας παρείχε σε όλη τη διάρκεια του προγράμματος.

Βιβλιογραφία

Βασάλα, Π. & Ανδρεάδου, Δ. (2007). Οι εκπαιδευτικές τεχνικές στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση: οι αντιλήψεις των αποφοίτων του ΕΑΠ του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών «Σπουδές στην Εκπαίδευση». 4^ο Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση – Μορφές Δημοκρατίας στην Εκπαίδευση: Ανοικτή Πρόσβαση και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση. Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου Ελληνικό Δίκτυο Ανοικτής και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης, Αθήνα, 23-25 Νοεμβρίου 2007, σελ. 286-295.

Βασάλα, Π. & Παπαβασιλείου, Γ. (2011). Μαθαίνω για την Ευρωπαϊκή Ένωση: Εκπαιδευτικό υλικό εξ αποστάσεως εκπαίδευσης για μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. *Πρακτικά: 2^ο Πανελλήνιο Συνέδριο «Ένταξη και χρήση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία»*. (Πάτρα 28-30 Απριλίου 2011), σελ. 105-114

Cho, C.-H. & Cheon, H.-G. (2005). «Childrens' Exposure to Negative Internet Content: Effects of family context». *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 49:4, 488-509.

Γιαννακοπούλου, Ε. (1994). *Η πληροφορική στην εκπαίδευση. Νέοι Παιδαγωγικοί ορίζοντες*. Αθήνα: Γρηγόρης.

Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων L348/118. Απόφαση αριθ. 1351/2008 ΕΚ, 24.12.2008. Ανακτήθηκε 2/1/2013 από τη διεύθυνση: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:348:0118:0127:EL:PDF>

Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L149/1. Απόφαση αριθ. 854/2005 ΕΚ, 11.6.2005. Ανακτήθηκε 2/1/2013 από τη διεύθυνση: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:149:0001:0013:EL:PDF>

Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων L33/1. Απόφαση αριθ. 276/1999 ΕΚ, 6.2.1999. Ανακτήθηκε 2/1/2013 από τη διεύθυνση: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1999:033:0001:0011:EL:PDF>

<http://internet-safety.sch.gr> Ενημερωτικός Κόμβος του Πανελλήνιου Σχολικού Δικτύου για την Ασφάλεια στο Διαδίκτυο.

<http://www.safeline.gr> Η ελληνική ανοικτή γραμμή για το παράνομο περιεχόμενο στο Διαδίκτυο του Ελληνικού Κέντρου Ασφαλούς Διαδικτύου υπό την αιγίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

<http://saferinternet.gr> Ιστοσελίδα της Δράσης Ενημέρωσης και Επαγρύπνησης του Ελληνικού Κέντρου Ασφαλούς Διαδικτύου υπό την αιγίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Κέκκερης, Γ. & Δέλλας, Σ. (2005). Υπεύθυνη και ασφαλής χρήση του διαδικτύου: μία διδακτική πρόταση. Στο: Α. Γιαλαμά, Ν. Τζιμόπουλος, Α. Χλωρίδου (επιμ.) *Πρακτικά 3ου Πανελλήνιου Συνεδρίου των εκπαιδευτικών για τις Τ.Π.Ε. «Αξιοποίηση των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας στη Διδακτική Πράξη»* (σελ. 494-504). Αθήνα: Εκδόσεις Νέων Τεχνολογιών.

Κόκκος, Α. (2005). *Εκπαίδευση Ενηλίκων: Ανιχνεύοντας το πεδίο*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Κούτρα, Χ. (1998). Η επίδραση των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας στο ρόλο του μαθητή: Επιστημονικές για το ελληνικό περιβάλλον. Στο Μπακογιάννης, Σ. κ.α. (επιμ.), *Η Πληροφορική στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Πρακτικά της Διημερίδας Πληροφορικής της Ελληνικής Εταιρίας Επιστημόνων Η/Υ και Πληροφορικής* (σελ. 35-42). Αθήνα: Εκδόσεις Νέων Τεχνολογιών.

Κουτσογιάννης, Δ. (2011α). Απόδοση στα ελληνικά του άρθρου: «The missing third circle». In Gerhard Stickle/Tamás Váradi (eds.): *Language, Languages and New Technologies. ICT in the Service of Languages* (σελ. 43-59). Frankfurt am Main (and others): Peter Lang Verlag.

Κουτσογιάννης, Δ. (2011β). «Σενάρια: δομή και αξιολόγηση εκπαιδευτικών σεναρίων». Επιμορφωτικό υλικό για την εκπαίδευση των επιμορφωτών στα Πανεπιστημιακά Κέντρα Επιμόρφωσης (σελ. 359-384). Τεύχος 3: Κλάδος ΠΕ02, Πάτρα: ΙΤΥ.

Λιοναράκης, Α. (2004). Ένα παιδαγωγικό μοντέλο σχεδιασμού και παραγωγής διδακτικού πολυμορφικού υλικού για εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Στο Ι. Κεκκός (Επιμ.), *Νέες Τεχνολογίες στην Εκπαίδευση – Ζητήματα Σχεδιασμού και εφαρμογών Φιλοσοφικές – Κοινωνικές προεκτάσεις* (σελ. 53-74). Αθήνα: Ένωση Ελλήνων Φυσικών, Ατραπός.

Loveless, A. (1995). *The Role of I.T.: Practical issues for the primary teacher*. London: Cassell.

Ματραλής, Χ. (1998). Το έντυπο υλικό στην εκπαίδευση από απόσταση. Στο: Α. Κόκκος, Α. Λιοναράκης, Χ. Ματραλής (Επιμ.) *Το εκπαιδευτικό υλικό και οι νέες τεχνολογίες*. Τόμος Γ', (σελ.24-44). Πάτρα: ΕΑΠ.

Τσολακίδης, Κ. (1998). «Η Πληροφορική και οι Νέες Τεχνολογίες στα Γυμνάσια της Δωδεκανήσου». *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 100, σελ. 89-98.